

ČESKÁ REPUBLIKA
STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V TŘEBONI
379 01 TŘEBOŇ – ZÁMEK

SOAT – 321/114-08

V Třeboni 5. 8. 2008

Počet listů: -

Počet příloh: -

Mikrobiologický ústav AV ČR, v.v.i.
Opatovický mlýn
Novohradská 237
379 81 Třeboň

Rešerše k historii Opatovického mlýna z fondu Velkostatek Třeboň, zvl. ze sig. IC 6Mgana 3e, IC 3 K alfa 19 i/3, IC 3 K alfa 19 e/1

Tzv. Opatovický mlýn doložený písemně poprvé roku 1367¹, ale vznikly zřejmě ještě mnohem dříve², má velmi dlouhou tradici a na konci 16. století, kdy měl 15 nebo 16 vodních kol, patřil mezi největší mlýny v České království vůbec. Další písemná zmínka z roku 1376 je v rožmberské donaci třeboňskému klášteru na rozšíření počtu řeholních kanovníků.³ Mlýn se tak ocitá v majetku třeboňského augustiniánského kláštera až do jeho prvního zrušení v roce 1566. Roku 1560 měl 7 moučných kol, pilu, valchu a stoupy.⁴ V letech 1566 až 1631 byl majetek zrušeného třeboňského kláštera, tedy i Opatovický mlýn připojen k třeboňskému panství. V souvislosti se zrušením poddanských mlýnů na panství a zavedením povinného mletí ve vrchnostenských mlýnech byl Opatovický mlýn rozšířen na neobvyklý počet 15 moučných kol. Povinnost mletí obilí v tomto mlýně mělo roku 1590 23 vesnic:

Mlejn Opatovský v Voboře konec splavu rybníka Světa⁵

Kol na vodě moučných hořejších

15

Na ten mlejn voda se žene živá z řeky od Sté. Maří Magdaleny i také z rybníka Světu

Při témž mlejně Opatovským jsou dvě pily od postu až do zimy zřeže přinejmenším, když vody sou do

15 kop špalků

Při témž mlejně může se vepřový krmít do roka

60 kusů

Při témž mlejně stoupy k krupám sou

5

Valcha při témž mlejně jedna a stúpy rovný

3

Při témž mlejně volejna

1

a platu přes pět z ní dává mlynář od nájmu

5 kop 30 grošů

¹ Velkostatek Třeboň, i. č. 389, sig. IA 1A alfa No. 26, 1367, 21. září. Bratři z Rožmberka Petr, Jošt, Oldřich a Jan prodávají třeboňskému měšťanovi Merklovi řečenému Lenderovi dvůr a mlýn v Opatovicích s jezem, stokou z Lužnice a dalším příslušenstvím za 164 kop gr. českých a roční úrok 2 kopy gr. českých. Prostý soudobý opis na papíře.

² Shrnutí dosavadních výzkumů a hypotéz nejnověji Nováková, Renata. Opatovický mlýn – na počátku byla grangie cisterciáků? Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska č. 17, 2007, s. 33

³ Velkostatek Třeboň, i. č. 664, sig. IA 3 K beta No. 1, 1376, 1. října. Bratři z Rožmberka Petr, Oldřich a Jan věnují klášteru v Třeboni na zvýšení počtu řeholních kanovníků z 8 na 16 celou ves Dunajovice s ročními platy, dvorem a ½ chrástiny Zasedlé, roční platy ve vsích Domanín, Dvorce a Hrachoviště, ½ vsi Opatovice s poli, rybníky, mlýnem a ½ lesa Žár, včelín u most Ličovského s ostrovem 2 lány lesa Ruda 16 lánů lesa Synochov, 2 lány lesa Blato; současně potvrzuje držení všeho, co probošt Beneš koupil ve vsích Dvorce, Domanín a Opatovice a zavazují klášter ke konání aniverzárií za rodiče, sourozence a další příbuzné. Ověřený opis na papíře z r. 1751.

⁴ Velkostatek Třeboň, sig. IA 3K beta 29 c „Mlejn v Opatovicích má moučných mlýnové sedm a vosmej společnej a pilu, i valchu i stoupy.“

⁵ Velkostatek Třeboň, kn. č. 75, sig. IA 6G beta Nro. 3d, Registra ložní panství třeboňského (1590), fol. 116

Z valchy od válení suken ročně někdy víc i míň schází se do 10 kop 30 grošů

K témuž mlejnu vesnice tyto:

Branná osedlých 22, Domanín osedlých 23, Hrachoviště 14, Lipnice 18, Cep 26, Sukdol a Hrdlořezy 56, Nová Ves 13, Šalmanovice 14, Jilovice 26, Kramolín 16, Kojákovice 36, Mladošovice 23, Spolín 12, Libín 13, Slavošovice 12, Ledenice, Mysletín a Stropnička 54, Radostice 26, Zaliny 13, Zvikov 15, Vlkovice 9, Hvozdec 7

Kolem roku 1607 máme ještě jeden popis:

Mlejn Opatovský⁶

Ten mlejn leží v oboře Třeboňský na stoce která de od svatá Maři Magdaleny

Strojův při něm:

<i>Kol korečnickův</i>	<i>14</i>
<i>Stupník s 5 vrcholky</i>	<i>1</i>
<i>Valcha soukenická se dvěma stoupami</i>	<i>1</i>
<i>Volejna k děláni volejův</i>	<i>1</i>
<i>stupník na thučení třísla</i>	<i>1</i>
<i>pila se dvěma stroji a plechy</i>	<i>1</i>
<i>Meliva ročně z něho vychází:</i>	
<i>pšenice</i>	<i>76 strychů (= 7113 l)</i>
<i>žita</i>	<i>520 strychů</i>
<i>ječmene</i>	<i>10 strychů</i>
<i>ovsa</i>	<i>10 strychů</i>
<i>semence</i>	<i>2 strychů</i>
<i>máku</i>	<i>3 strychů</i>
<i>semene lněného</i>	<i>1 ½ strychu</i>
<i>prachu</i>	<i>170 strychů</i>
<i>a písku</i>	<i>8 strychů</i>
<i>Rejlův se ročně na pile zřezává</i>	<i>600 ks</i>
<i>prken z nich počítajíc rejle po 6</i>	<i>60 kop</i>
<i>krajín z rejle po 2</i>	<i>20 kop</i>
<i>vepřův se ročně vykrmívá při tom mlejně</i>	<i>30</i>
<i>Soukeníci dávají od valchování 1 postavu sukna po 30 groších jeho milosti pánu a mlynáři poněvadž valchu bez nákladu jeho milosti páně spravovati a opravovati má po 1 groši</i>	
<i>Třeboňští od semlení sladů ječných platí od jednoho po</i>	<i>10 gr.</i>
<i>Od řezání cizích rejlův od každého lokte prken po</i>	<i>1 d.</i>

Po vymření Rožmberků roku 1611 získali třeboňské panství Švamberkové, kteří o sedm let později stanuli na straně povstalých českých stavů, následkem čehož byla Třeboň více jak rok obléhána císařským vojskem. Dlouhé obléhání města Třeboně za stavovského povstání, mělo za následek zničení veškerých hospodářských provozů v okolí města, a tak také Opatovický mlýn byl vojáky zcela vypálen a zničen, ještě roku 1625 je uváděn jako neopravený. Již roku 1631 po obnovení třeboňského augustiniánského kláštera byl opravený odevzdán kanovníkům coby restituce. Pro období dalších 150 let není v archivu panství Opatovickém mlýně mnoho zpráv. Zchátralý mlýn byl znovu vystavěn roku 1708, již roku 1727 však vyhořel a musel být znovu vystavěn – tak získal svou podobu zachycenou na nejstarších plánech⁷. Po zrušení kláštera za josefínských reforem roku 1785 získal klášterní majetek v dražbě Jan Nepomuk ze Schwarzenberku. Roku 1788 se začalo jednat o emfyteutickém prodeji mlýna dosavadnímu mlynáři Václavu Volfovi. Mlynář se snažil žádostí z 11. listopadu 1788 získat lepší podmínky a to češtinou, která určitě stála za doslovný přepis.⁸

Na tu mě dáno od slavného ouřadu statku třeboňského odeslanou nejmilostivější resoluti mám ještě následující poníženě žádost skládati.

⁶Velkostatek Třeboň, kn. č. 83, sig. IA 6G beta No 3k, Sumární výtah z urbáře a popis panství cca 1607, fol. 40

⁷ Jak dokládají epigrafické památky na budově mlýna.

⁸ Velkostatek Třeboň, sig. IC 6M gama 31

za 1. Jestli žádná prosba víc by vyslyšena nebyla tak tehdy musím se všema předepsanýmú punkti z ohledu toho spokojenej bejti, a všecko dobře zachovat, jenom abych já s toho mlejna s mojí manželkou s dítkami se stěhovati nemusel.

za 2. když juž jejich Osvícenost mě nehodnému poddanému tak veliký milosti pro ukázali tak tehdy doufám ještě v některých pro(s)bách vyslyšený bejt, obzvláště když dokázat můžu, že ten mlejn na ustavičné vodě nejní.

za 3tí. Tu sejpku nade mlejnem, která na kontribučenský obilí šikovaná nejní i také pan kontribuční budoucně potřebovat nebude, tak jak slyším, já ale jak každý jiný mlynář bez sejpky bejti nemůžu s příčiny tý, kam bych já mý vobilí které na nájem sledovati musím odsejpal.

za 4tý. kdyby dnes neb zejtra při panském dvoru pastva přestala, a já dobytek vyhnat nesměl, byla by moje ponižená prosba o nějaké kousek pole a neb pastviště, sice bych já těch 6 kousků krav doma vychovati nemohl.

za. 5té. proti vysazené činži bejti nemohu jen aby obilí tak zůstat mohlo jak prve bilo z ohledu že přítom mlejné tak velká oprava je, že nejmiň 800 zl. na správu míti musím.

za 6té.

skrže zřízení rejlů prosím v poniženosti aby se mě vysadilo kolik kusů pro statek ročně řezat povinen jsem.

za 7. bejvalo prve mě milostivě přáno, na přívarek 8 sudů piva dle obyčejného sypání a tácu které v poniženosti žádám, kdyby se zase přáti mohlo.

za 8. skrže plavení dříví jsem až posavád tuze utlačen byl, protože jsem dříví věčně dílem před svátky neb posvícení kdež jsem já nejjistější nějaké obilí k vydělání měl, plavilo, pročez v poniženosti jejich nejmilostivější knížecí osvícenosti žádám by se v tom nějaký prostředek učiniti mohl abych budoucně takovou škodu trpěti nemusel.

za 9. stranu pozorování stok jsem až posaváde mojí povinnost na nejmíc vykonal, jenže v tom baštýři málo nápomocný byli od kterých budoucně pomoc v poniženosti žádám z ohledu sádek.

10. Doufám, že taky ten prodej mlejn s takovým způsobem bude, aby moje potomci s ním dělat mohli co k jejich lepšímu bylo, dycky s tou vejmkou že nejmilostivější vrchnost forhon před jinšíma kupci má.

Venzl Volf mlynář opatovský

Originál emfyteutické smlouvy na Opatovický mlýn mezi hospodářským úřadem panství Třeboň a dosavadním mlynářem Václavem Volfem je datován 31. prosincem 1788.⁹ Předmětem prodeje byl mlýn o 6 složeních a jedné jahelně, 5 stoupách a jedné pile, se všemi vodními a hospodářskými staveními, zásobami obilí a pozemky dle seznamu a geometrického plánu za cenu 3000 zlatých do dědičného vlastnictví (syn Josef roku 1810 odkupoval mlýn za 9000 zl. konvenční měny). Vrchnosti touto formou prodeje zůstalo právo na široké zasahování do mlýnských záležitostí, mohla od mlynáře mlýn zpět odkoupit a dosadit schopnějšího a stejně tak zakoupený majitel či jeho příbuzní měli povinnost žádat vrchnost o souhlas v případě, že mělo vlastnické právo přejít na další osobu (postoupení potomkům, dědické řízení apod.).

Mlynáři bylo povoleno nechat si panským pasákem pást 6 krav za 30 krejcarů činže z každé ročně a chovat tolik vepřového dobytka, kolik bude moci. O mlýn se vším provozem se má starat svědomitě a vše držet v dobrém stavu, jakékoliv stavby a přístavby mají se dít pouze se svolením vrchnosti. Pro potřebu mlýna se mlynáři povoluje užívat vrchnostenského dříví, musí je ale na svůj náklad porazit a dopravit. Pivo a pálenku smí odebírat pouze od vrchnosti. Mezi další povinnosti patřilo semletí stanoveného množství meliva pro potřeby velkostatku a pořezání stanoveného množství dříví na pile. Povinností mlynáře je také dohled na stav vody ve Zlaté stoce, varování před nebezpečným ledem nebo povodní a případný zásah - o pomoc má vrchnostenský úřad žádat až v případě, že by situaci se svými pomocníky nemohl zvládnout. Mlynář musí také kdykoliv umožnit plavení dříví pro potřeby panství, o čemž má být informován nejméně 8 dní dopředu, nebude se ale plavit v době posvícení, kdy má mlynář největší zisky.

V souvislosti s jednáním o prodeji mlýna byly také vyhotoveny soupisy pozemků pronajatých k mlýnu a za tím účelem provedena geometrická měření inženýrem Matějem Leštinou v únoru 1789, plány přiloženy ke kupní smlouvě na zmíněný mlýn a vyhotoveny mapy. Další

⁹ Velkostatek Třeboň, sig. IC 6 M gama Nro. 5a originál emfyteutické smlouvy

otázkou bylo, jak naložit s vybavením kaple ve mlýně - bylo doporučeno, aby vybavení kaple bylo využito jinde, stejně tak jako předtím např. mešní roucho:

V záležitosti vydání parament a zbývajících příslušenství z této domácí kaple Opatovického mlýna nemám připomínku, může tam též zůstat, mlynář by ale měl za vše tam ponechané rentovnímu úřadu zaplatit 24 zl. (...)Co se týče předání náčiní z kaple ukazuje retrospektivní inventář, co bylo (z kaple) vydáno za přítomnosti pana ředitele panství. Aby více zůstalo mlynáři není možné, mlynář by totiž kromě oltáře nemohl nic dalšího koupit, a i tak by měl mnoho vydání s jeho instalací. Navrhl jsem tedy s ohledem na náklad na zbývajících příslušenství za 24 zl., ačkoliv mlynář již v žádosti o slevu ceny odpovídající obnos potvrdil, že by byl mlynář raději, kdyby byl oltář postoupen k dalšímu užívání Konzistoriu. Do zámecké kaple předané mešní roucho je velmi pěkné, a obstarání takového by stálo přes 70 zl.¹⁰

Inventář mlýna¹¹ pak dobře zachycuje stav objektu v roce 1789:

21. února 1789

Popis respective inventář

o všech k tomuto statku opatovického mlýna náležejících hranic pozemků, budov a mlýnských složení, pak také co za stavební okolnosti se zde nachází, a podrobně co se uvnitř nachází.

K tomuto mlýnu náleží hranice a pozemky v prostoru od lednice počínaje k ohradě, dále vedle opatovické rybníční hráze, její výpusti k soše sv. Jana Nepomuckého dále ke dvěma mostům odtud přes most přes Zlatou stoku, břeh stoky vedle sádek a sochy Anděla strážného, od této sochy po kraji velkých sádek a koryta k plavení dříví až k mlynářovým stájím. To vše má na plochu ...jitersáhů. (zůstalo nevyplněno)

Další prostory dle užívání.

- 1. Kuchyňská zahrádka u zdi mlýnského stavení o ploše 60 ¾ sáhů.*
- 2. Větší částečně travnatá a částečně kuchyňská zahrada o ploše 529 sáhů.*
- 1. Pod opatskou hrází mezi stokou a jalovou stokou (psáno česky) jedna louka, na tomto kousku mezi stokami až k soutoku 1 jitro 1489 sáhů.*
- 2. dále od soutoku stoky k plavení dříví a Zlaté stoky a také vedle samotné Zlaté stoky rozličné křiviny podél Zlaté stoky a opatovické hráze až k jednomu dubu na němž se nachází mariánský obraz a Zlatá stoka se dotýká rybníční hráze 600 sáhů.*

Budova mlýna zvenčí

V průčelí vchod (stěny jsou na dvou místech trochu popraskané)

Na dlouhé straně proti Opatovickému mlýnu a lednici nebo sklepu (prejzové krytí je ještě použitelné, stěny mají ale 4 zjevné praskliny.)

Na zadní dlouhé straně (má prasklinu, prejzy jsou o něco horší než na druhé straně)

Dveře hlavního vchodu do mlýna pobité hřeby s držadlem, svorníky, panty a řetězem (dveře jsou dosti prožrané od červotoče, ale použitelné)

Kamenné schody ve mlýně (schody jsou použitelné ale klenba nad nimi je proražená)

V samotném mlýně

Mlýn celý s klenutím spočívajícím na dvou silných pilířích, klenba má ale několik trhlin, podlaha převážně z kamenných kostek v mlýnici z prken.

Okna bez skla na dvou stranách

6

Železné okenní mříže

6

Dvířka do náhonu

1 (špatné, pouze ze dřeva)

Velký krb

1 (dobrý z kamene)

Dveře z mlýna do sklepa s panty a řetězem

1 (použitelný)

Ve sklepe

Dveře s panty a řetězem

1 (bez obložení, celé shnilé)

dřevěné schodiště k mlynářovu obydlí

dále

vstupní dveře na šalandu

V mlýnici pod vnitřními koly

Mostnice, opěry (bruckwerk) a roubení

1 (celé shnilé a díky prosakující vodě nepoužitelné k chůzi)

¹⁰ Velkostatek Třeboň, sig. IC 3K alfa 19 e/1, Amtsbericht Nro. 5, 5. března 1789

¹¹ Velkostatek Třeboň, sig. IC 6M gama 3l, inventář mlýna za účelem ocenění, německy

Roubení při náhonu před lednicí a roh přední strany 1 (celé shnilé a z části vyplavené a rozvalené, takže nosníky/spodky (traghölzer) nemají v čem držet.)
1 (je skrz naskrz a ještě více na roubení zvětšelé a shnilé)

Hranice

Vodní a mlýnské dílo ve mlýně a v lednici

V prvním předním složení (Hořejší)

Vodní kolo, hřídel a mlýnské (palečné) kolo 1 (ještě rok může vydržet)

K tomu čepy 2

K tomu obruče 4

Oběh (Umlauf) se 4 obručemi,

Čepy a pánvičkami 1

Mlýnské kameny 2 (mlýnářovy vlastní)

Lub 1 (použitelná)

Bedna k násypce neboli kosch 1

Bedna na mouku 1 (může být ještě rok zachována)

Bedna na šrot neboli truhla 1 (velmi špatná)

Druhé složení (Podhorní)

Vodní kolo, hřídel a mlýnské kolo 1 (je potřeba aby vydržely zimu)

K tomu čepy 2 (už opotřebované)

Obruče 4

Oběh se 4 obručemi, čepy, pánvičkami 1

Mlýnské kameny 2

Lub 1 (špatná)

Násypka 1 (dobrá)

Moučná truhla 1 (ještě vydrží)

Šrotová truhla 1 (použitelná)

3. složení

Vodní kolo, hřídel a mlýnské kolo 1 (vodní kolo dobré, hřídel špatná, mlýnské kolo špatné.)

K tomu čepy 2 (shnilé)

A obruče 4

Oběh se 4 obručemi, čepy a pánvičkami 1

Mlýnské kameny 2

Lub s dřevěnou obručí 1 (špatná)

Násypka 1 (špatná)

Moučná truhla 1 (dobrá)

Šrotová truhla 1 (špatná)

4. složení

Vodní kolo, hřídel, mlýnské kolo 1 (vodní kolo ještě vydrží, hřídel je horší a mlýnské kolo je použitelné)

K tomu čepy 2

A obruče 4

Oběh se 4 obručemi, čepy, pánvičkami 1

Mlýnské kameny 2

Lub 1 (špatný)

Násypka 1 (použitelná)

Moučná truhla 1 (špatná)

Šrotová truhla 1 (špatná)

5. složení

Vodní kolo, hřídel, mlýnské kolo 1 (vodní kolo i ostatní špatné)

K tomu čepy 2 (shnilé)

A obruče 4

Oběh se 4 obručemi, čepy, pánvičkami 1

Mlýnské kameny 2

Lub 1 (špatný)

Násypka neboli koš 1 (dobrá)

Moučná truhla 1 (dobrá)

Šrotová truhla 1 (špatná)

6. složení

Vodní kolo, hřídel, mlýnské kolo 1 (vodní kolo ještě vydrží, hřídel dobrá, mlýnské kolo použitelné)

K tomu čepy 2 (shnilé)

<i>A obruče</i>	4
<i>Oběh se 4 obručemi, čepy, pánvičkami</i>	1
<i>Mlýnské kameny</i>	2
<i>Lub</i>	1 (špatný)
<i>Násypka neboli koš</i>	1 (špatná)
<i>Moučná truhla</i>	1 (použitelná)
<i>Šrotová truhla</i>	1 (špatná)
<u>7. složení na proso - jahelka, šrot</u>	
<i>Toto složení na proso, které bylo zřízeno předchozím mlynářem na vlastní náklady, bylo přiděleno k jedné stoupě a hřidel, klášterní vrchnost nic dalšího nestála, dána pouze hřidel ale bez všeho železa, celé složení je stále na místě jen s tím, že na něj kromě hřidele není žádný nárok. Toto složení nebývá ale často používáno, protože se zde mnoho prosa nepěstuje.</i>	
<u>Mlýnská stoupa</u>	
<i>kteřá je ale vrchnostenská.</i>	
<i>Vodní kolo, hřidel a mlýnské kolo bez hnacího kola (pastorku) je v jednom pohonu s hořejším složení na proso.</i>	
<i>Tlouk</i>	1 (již silně zvětšely)
<i>Stoupy</i>	5 (dobré)
<i>Železné podstavce</i>	5 (již zcela zničené a náležející pouze do starého železa)
<u>Mlýnářovo obydlí v přízemí</u>	
<i>V zadní části je prejzy zastřešená přístavba</i>	<i>(stavba je prohníla a částečně popraskaná ale ještě použitelná)</i>
<u>V mlýnici</u>	<i>(klenba je trochu popraskaná, prkenná podlaha je mlynáře, dveře použitelné, zámek ale nepoužitelný).</i>
<i>Slabé dveře s panty a dvěma zámky</i>	1
<i>Okna rozličně zasklená</i>	2 (okenice a rámy celé shnilé)
<i>Kamna</i>	1 (špatné)
<i>Světlo s přenosnou tyčí</i>	1 (použitelné)
<u>V šalandě</u>	
<i>Slabé dveře s panty</i>	1 (klenutí ještě dobré prkenná podlaha špatná, dveře velmi špatné)
<i>Okno zasazené do dřeva</i>	1 (nepoužitelné)
<i>Kamna</i>	1 (špatná)
<i>Železné hrnce na kamna</i>	2 (mlynářovy vlastní)
<i>Vstupní dveře do zahrádky s panty</i>	1 (ještě použitelné)
<i>Chodbička na šalandu a východ</i>	1 (cihlová podlaha rozšlapaná a velmi špatná)
<u>Mlýnářovo obydlí v prvním patře</u>	
<i>Dřevěné chody z mlýna k jeho bytu</i>	1 (budou ještě držet)
<i>Slabé vstupní dveře s panty, páskovým zámkem a řetězem</i>	1 (ještě použitelné)
<u>V předsíni</u>	
<i>Okno vším možným zakryté</i>	1 (velmi špatné)
<i>Schody do přízemí</i>	1 (špatné)
<u>Na mezipatře (kleiboden)</u>	
<i>Dveře s panty a řetězem vedoucí ze</i>	
<i>Zdola zpět nahoru</i>	1 (horní prkenné krytí špatné, podlaha dobrá)
<u>Místnost zařízená</u>	
<u>z jedné větší místnosti</u>	
<i>Slabé dveře s panty a starým zámkem</i>	1 (dost špatné)
<i>Okno s obložením</i>	1 (1 výplň prasklá, ale od mlynáře udržená)
<i>Hnědá kaminka</i>	1 (mlynářovy vlastní, ale také již prasklé)
<u>V obytné místnosti</u>	<i>horní prkenné krytí špatné, podlaha použitelná, položená ale mlynářem</i>
<i>Slabé dveře s panty, zámkem, klikou a petlicí</i>	1 (dveře a zámek špatné)
<i>Okna s dvojitými tabulemi</i>	2 (sklo použitelné 1 rám a 1 obložení nepoužitelné)
<i>Zimní okno s tabulemi</i>	1 (mlynářovo vlastní)
<i>Kamna</i>	1 (dost špatné)
<i>Světlo s přenosnou tyčí</i>	1 (použitelné)
<u>V kuchyni</u>	<i>klenba dobrá, pec špatná</i>

Dveře s panty a závěsným zámkem	1 (špatné)
Okno s malými tabulkami	1 (použitelné)
<u>Ve spíži</u>	
<u>v prvním patře</u>	
Vstupní schody do mlýna	1 špatné
Slabé dveře s kužely	1 (bez pásků a špatné)
zvláštní vstupní dveře s koši s panty, petlicí, klikou a zpevněné pobitím hřeby	1
Vzdálenější schodiště	1 (použitelné)
<u>Sklípek</u>	
V jedno hloubení na schodišti	1 (nepodstatný)
Velké dveře do hlavního vstupu s Nekrytým zámkem a klikou	1 (použitelné)
<u>V chodbě neboli předsíni</u>	
Tabulová okna	2 (6 tabulí ztracených)
Okna s dvojitými tabulemi	7 (rozbité a jen málo tabulí je celých)
<u>Východ</u>	
Dveře s panty	2
Schody na velké patro	1
Vstupní dveře s panty a řetězem	1
<u>V prvním patře</u>	
Prkenná přepážka s dveřmi s panty a řetězem schody do druhého patra	cihlové dláždění dobré, krytí střechy a prejzy budou při opravení použitelné
<u>V druhém horním patře</u>	1
Dvoustěnné padací dveře s panty	1
<u>V první prelátské světnici</u>	
Dvoustěnné natřené dveře se šnekovitými panty, sponou, zámkem, držadlem a závorou	prkny pokryté
Tabulová okna s černým pobitím	1 (použitelné)
Zelené žaluziové okenice	rákosová podlaha zničená, cihlová podlaha použitelná
Velká hnědá kamna	1 (použitelné)
Obrazy, mlynářovy vlastní	4 (7 tabulí rozbito jinak dobré)
<u>V kuchyni</u>	4 (mlynářovy vlastní)
Slabé malované dveře s panty, zámkem, držadlem a řetězem	1 (byly by ještě k použití)
okno se zdvojenými tabulemi	pec a krb (windofen)
<u>V kapli</u>	
Malované dveře se šnekovitými panty a zámkem	1 (použitelné)
Okna s dvojitými tabulemi	1 (použitelné)
Zelená kamna	rákosová podlaha zničená prkenná podlaha dobrá
Velká zelená postel (bettschrank)	1
Dvoukřídlé velké malované dveře se skrytým zámkem a držadlem do kaple	2 (dobrá)
<u>Ve spíži</u>	
Slabé dveře se skrytým Zámkem a držadlem	1 (ještě použitelná)
Okna s dvojitými tabulemi a na konci tohoto traktu dále ven z mlýna	1 (dobrá)
<u>Žlaby a náhony</u>	
od počátku až do lednice, v lednici	1 (dobré)
<u>V lednici</u>	
<u>Mlýnské hranice</u>	
<u>Záložní stáj pro koně</u>	
Na ostřívkku u sochy sv. Jana pro ty	rákosová podlaha s prasklinami cihlová použitelná
	1 (použitelné)
	1
	Žlaby budou ještě nějakou dobu držet, náhony jsou ale velmi špatné. stěny jsou zcela vyzděny i zvenku dobré, ale jinak od vody značně rozbité a budou se muset o opravit. jsou (lednice i hranice) stejně zničené a shnilé a bude potřeba opravy.

<i>co přijedou mlít</i>	<i>1 (použitelná)</i>
<i>v mlynářově hospodářství</i>	
<i>„Eisenerzkherl“ s čepy a řetězem a obojky</i>	<i>1 (použitelný)</i>
<i><u>V dobytčí stáji</u></i>	
<i>dveře s panty a řetězem</i>	<i>1 (použitelné)</i>
<i>Spodek bude ještě držet, ale strop je už shnilý.</i>	
<i><u>Zbývající chlívký pod jednou střechou.</u></i>	
<i><u>Ovčín</u></i>	
<i>dveře s řetězem</i>	<i>1 (použit.)</i>
<i><u>Prasečí chlívek</u></i>	
<i>Dvířka s panty</i>	<i>9</i>
<i><u>Kurník</u></i>	
<i>Dvířka s řetězem,</i>	<i>2</i>
<i>Další vzdálenější, ale špatné</i>	
<i>a jako takové budou oceněny</i>	<i>2</i>
<i><u>Pila včetně dřevostavby, střechy</u></i>	<i>celá stavba chatrná, zděné podpěry bude třeba opravit.</i>
<i>Vodní kolo s hřídelí a k tomu</i>	
<i>2 železné čepy, 5 obručí a velké palečné kolo</i>	<i>1 (vodní kolo použitelné, hřídel dobrá a čepy použitelné)</i>
<i>Pastorkové kolo se 4 obručemi, 1 čepem a 1 velkým pohonným čepem</i>	<i>1 (pastorek dobrý, kolo špatné, malé čepy shnilé a velký čep také)</i>
<i>Konstrukce pily s tažným ramenem na něm 3 obruče</i>	
<i>a oplechování</i>	<i>1 dřevěné i železné zařízení již silné použité</i>
<i>list pily</i>	<i>1 (už odveden hospodářskému úřadu)</i>
<i>vůz s koly</i>	<i>1 (velmi špatný)</i>
<i>horní palečné kolo k tomu železné</i>	
<i>palečné kolečko včetně železného průvzlaku</i>	<i>1 (palečné kolečko včetně hřídelky špatné, železné palečné kolečko není k potřebě)</i>
<i>Železné úchyty</i>	<i>1 (nebyly žádné, pouze dřevěné)</i>
<i>Železné zarážky</i>	<i>2 (velmi zničené)</i>
<i>malá hřídel se 2 čepy a 4 obručemi</i>	<i>1 (špatná)</i>
<i>velké svorníky</i>	
<i>Železné svorky</i>	<i>nic z toho tam nebylo</i>
<i>Železné zpětné háky, ozuby</i>	
<i>Hluboká 21. února 1789</i>	

Roku 1810 převzal se souhlasem vrchnosti mlýn Václavův syn Josef Volf. Zemřel však již 20. srpna 1815 a zanechal po sobě malou dcerku Annu a vdovu Terezii rozenou Trägrovou. Ona však „bez pomoci ve věcích zběhlého mlynáře hospodářství na takovém žádost učiniti nemůže i z ohledu toho do stavu manželstva s nadpraveným Václavem Březským vlastním synem Jana Březského, bývalého horusického mlynáře vkročiti a s ním tento mlejn společně držeti sobě oblíbila“ s tím souhlasil i poručník Tereziiny jediné dcery Anny, zároveň její děd Josef Träger. Cena mlýna se vyšplhala do výše 20 520 zlatých vídeňské měny.¹² Svatba se konala již 17. února 1816 a nebývalý spěch mohl mít i ten důvod, že Terezie nebyla zcela zdravá. Zemřela totiž již 11. března 1816. Dle poslední vůle z 5. března 1816 měl manžel Václav Březský na základě smlouvy ze dne 17. února 1816 a svolení vrchnosti nadále držet Opatovický mlýn s povinností vyživit a vychovat nevlastí dceru Annu Volfovou. Dcera Anna dostala mateřský podíl, který v případě její předčasné smrti měl připadnout polovinou jejím prarodičům z matčiny strany a druhá polovina příbuzným Anina zemřelého otce Josefa Volfa.¹³

¹² Velkostatek Třeboň, OS Třeboň 52, dominikální pozemková kniha třeboňského panství, fol. 160-168

¹³ Velkostatek Třeboň, sig. ID 5AE 8a/17, pozůstalosti po mlynářích.

Ocenění mlýna v soupise pozůstalosti Terezie Březské z 10. dubna 1816:

Šacuňk mlýna (1816)

Na třeboňském panství od města Třeboně půl hodiny vzdáleného pod dědičnou činží zachovaného tak nazvaného Opatovického mlejna pod N. Cons. 138 na svrchní vodě zlaté Stoky ležícího.

Tento nadjmenovaný Opatovickéj mlejn jest veškry zděnej pod dva štoky pod ležatou stolicí s prejzy kryt vystavěnej, pozůstává v 7mi složení s 5 stupách, v klenutej mlejnici a zděnej lednici, v klenutej šalandě, v 1 truhlářským Verskštatu v jeden v hořejším štoku vynacházejícím letním pokoji, který druhým dvěma vedle nacházejícím pokojům za síň slouží, k té též ještě jedna kuchyně 1 spíž se nachází. Mimo toho jest pod obzvláštním přístřeším na třeboňskéj straně mlejna 1 dna sednice, jeden velkej pokoj, jedna kuchyně a malá síň k vynalezení.

Na dvoře mlejna jest také dřevěná stodůlka jedna volská a jedna kravská marštal, též hluzný chlív a jedna řezárna, též také dvě otevřené a jedna zavřená kolna, pak 4 též dřevěné chlívky pro drůbež a drobný dobytek, a jedna komora na všelikeré dřevěné nádobí k spatření a k vynalezení.

Těž také se při tomto mlýně mimo vrchnostenského splavu jedna pila vynachází.

V dokonalém prohledání a dobrého svědomitého uvážení níže psaný následovný odhad nahoře psaného mlejna uzavřeli totiž:

Na stavení veškry kromě pily 11 600 zl.

Složení mlejnské i s 5 stoupama 7000 zl.

Ta obzvlášť nedaleko mlejna na zděných pilířích stojící pila, se tak jak stojí počítá. 1600 zl.

Celá suma tedy 20 200 zl.¹⁴

Václav Březský (*1.9.1788 – †29.6.1871) se svou druhou manželkou Kateřinou, roz Suchomelovou zůstali na Opatovickém mlýně. 30. července 1831 uzavřeli smlouvu s třeboňským panstvím o narovnání části toku Zlaté stoky v lokalitě U mariánského obrázku a s tím spojených transakcí s pozemky patřícími k mlýnu. Na mapě přiložené k této smlouvě, datované již rokem 1826¹⁵ s vyobrazením dohodnuté úpravy toku je první datované vyobrazení kapličky sv. Jana Nepomuckého – na starších mapách jsou, velmi schematicky zobrazována boží muka, přičemž v inventáři mlýna z r. 1788 je v popisu pozemků uváděna „socha sv. Jana Nepomuckého“. Kaple tedy mohla vzniknout až po příchodu Březských na Opatovický mlýn.

25. října 1870 přebírá Opatovický mlýn nový hospodář, stejnojmenný syn starého mlynáře Václav Březský (* 2.10.1832 - †5.8.1903) v postupní ceně 23 000 zlatých. Polovinu mlýna pak Václav 8. prosince 1876 přepsal své manželce Františce, rozené Tuscherové. Tomuto mlynáři se podařilo získat roku 1879 potvrzení práva k držení predikátu z Birkenfelsu, které mělo být uděleno již v 17. století. Posledním mlynářem byl Václav Březský z Birkenfelsu (*21.11.1910).¹⁶

Samostatnou záležitostí zůstává vystavění Anděla strážného na paměť nešťastné smrti Ferdinanda Glocka, které však s blízkým Opatovickým mlýnem nijak nesouvisí. Podle popisu pozemků, náležejících ke mlýnu, stála socha Anděla na hranici mlýnských pozemků. V archivu se nachází pouze opis nápisu na podstavci sochy, datovaný rokem 1721:¹⁷

(1721)

Zelo in Deum, charitate in proximum fervens, ad infirmum pergendo, ist hic victima charitatis factus est, Reverendus Dominus Ferdinandus Glock Canonicus regularis Trebonae. 12. Februarii 1721.

¹⁴ Velkostatek Třeboň, sig. ID 5AE 8a/17, pozůstalosti po mlynářích.

¹⁵ Velkostatek Třeboň, sig. IC 6 M gama Nro. 5a-d.

¹⁶ ZLA Třeboň, genealogie Březský von Birkenfels.

¹⁷ Velkostatek Třeboň, sig. IC 3 K alfa 19 i/3, Schutzangel

Druhým pramenem je vyúčtování nákladů na opravu sochy z roku 1846:¹⁸

*Výpočet nákladů na renovaci sochy svatého Anděla strážného (Schutzangel) vedle Opatovického mlýna.
K vystavění obou částí doplňků podstavce a, b, vyhloubení příkopu, vyzdění téhož, pak zřízení stupňů c stejně tak
jako dozdnění žlabů a odklizení starého zábradlí.*

6 zedníků

4 přidavači

2 míchači malty

Summa 9 zl. 15 kr.

Za oškrábání a nové omítnutí starého podstavce vyzdění desky s nápisem zedníkům

Suma 1 zl. 45 kr.

za vydláždění vnějšího prostoru ohraničení do písku

Suma 1 zl. 30

Summa vše 12 zl. 27 kr.

truhlářská práce

K ohrazení sochy jsou potřebné 4 čtvereční sáhy zábradlí

*za 1 čtvereční sáhy tohoto zábradlí dobře opracovaného včetně dvojitého nátěru černou olejovou barvou
truhláři včetně materiálu a přípravy plánů.*

Summa 20 zl. 40 kr.

práce natěračů

*Za renovaci sochy totiž obroušení staré barvy, nasazení jednoho nového prstu, kromě setřelého pozlacení
závěsného pásu a palmy pravým zlatem, konečně natření sochy dvěma vrstvami bílé olejové barvy (fermeže)
za 10 zl.*

Za natření celého podstavce tmavou kličovou barvou na kámen (Steinfarbe)

1 zl. 30 kr.

*Za renovaci nápisové desky, oškrábání písmen a pozlacení a natření základu desky černou olejovou barvou
5 zl.*

Summa 16 zl. 30 kr.

dohromady 49 zl. 37 kr.

Materiál

200 kusů cihel

2 ½ centu vápna

6 for písku

V Třeboni 24. března 1846

(překlad z němčiny)

Znárodněním po 2. světové válce přešel mlýn do správy Státního statku Jindřichův Hradec a v roce 1953 (jak dokládá dochovaný předávací zápis) Státnímu statku Třeboň, který byl posledním vlastníkem před Akademií věd.

Mgr. Zdenka Kociánová
vedoucí 2. oddělení

Vyřizuje: Mgr. B. Kociánová
tel./ fax 384 721 128

¹⁸ Velkostatek Třeboň, sig. IC 3 K alfa 19 i/3, Schutzangel